EDİRNE ÇARŞILARI VE YİTİRİLEN TARİHİ ESERLER

Derleyenler:
Ender BİLAR - Oral ONUR

ürk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları No: 3

EDİRNE ÇARŞILARI
VE
YİTİRİLEN TARİHİ ESERLER

Derleyenler :

Ender BİLAR — Oral ONUR

Fotoğraflar :
Tayyip YILMAZ

Trakya Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi
D N 0113550

Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları No: 3

Dizgi - Baskı - Cilt: Acar Matbaacılık Tesisleri
Piyerloti Cad. Peykhane Sk. Kamer Han No. 18-20/1
Çemberlitaş — İstanbul Tel: 526 84 42 — 567 98 64

ÖNSÖZ

Edirne 1361 yılında Türklerin egemenliğine geçip İstanbul'un 1453 yılında alınışına kadar 92 yıl Osmanlı Devletinin Başkentliğini yapmıştır.

Alınışından sonra Edirne bir Türk kenti olarak imar edilerek dünyanın sayılı büyük kentleri arasına girmiş, sanat, kültür ve mimari eserleriyle tarihimizde önemli bir yer tutan belde olarak yerini almıştır.

XVII'nci yüzyılda Edirne'de 160 mahalle bulunuyordu. Sabunculuk, dokuma, Tahtıravan, lüks araba, Edirnekâri tahta işlemeciliği, deri işçiliği, ciltcilik, boyacılıkta ileri olan Edirne'de bu yüzyıl içinde 24 medrese, 220 ibtidai (ilkokul), 28 kütüphane, 300 cami ve mescid, 32 hamam, 13 kervansaray, 53 han veya kapan, 600 dükkân ve 8 taş köprü, 9 imarethane ve külliye, binlerce çeşme, sebil ve su terazileri, tekke ve dergahlar, bir adet Cüzzamhane, Dar-üşşifa ve Tıp Medresesi ve büyük bir alana yayılmış Edirne saray kompleksleri vardı. İlk ENDERUN okulu ve DEVŞİRME kurumunun kuruluşu Edirne'de gerçekleşmiş ve Fatih Sultan Mehmet doğduğu kentte ŞAHİ toplarını dökerek İstanbul surlarını dövmüş ve İstanbul'u almıştı.

Tarihimizde böylesine önemli bir yer tutan Edirne'nin adı çeşitli özelliklerle dile getiriliyor hattâ bu adlar resmi yazışmalarda dahi kullanılıyordu. DAR'ÜN-NASR (üstün kent), DAR'ÜL-KARAR (kıyamete kadar yaşanılacak yer), DAR'ÜL-MÜLK (Başkent), DAR'ÜL-MEYMENE (ordu kenti) ve MAHMİYE-İ EDİRNE (büyük kent) gibi nitelikleri Edirne'nin durumuna ve şanına uygun olduğu görülür.

Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi olarak bizler de yayımladığımız bu kitapçıkta Edirne'mizin ticari hayatında önemli bir yer tutan çarşılarımız ve son yüzyılda yitirdiğimiz tarihî eserlerimiz ile ilgili derlemeleri sunmaya çalıştık.

Bu yayınımızın Edirne'nin kültürel hayatına katkıda bulunacağı inancıyla ilgililerin bilgisine iletmenin mutluluğu ile saygılarımızı sunarız.

Feriha AKAGÜNDÜZ	*Yazman*	
Nezahat ÖZKUNDİLLİ	*Sayman*	*Yönetim Kurulu A.*
Av. Çoşkun MOLLA	*Üye*	*Ender BİLAR*
Oral ONUR	*Üye*	*Edirne Şube Başkanı*

CANIM EDİRNE
MEMLEKET DEĞİL
TARİH KİTABI.

ORAL ONUR

EDİRNE'MİZİN ÇARŞILARI

Ender BİLAR
İl Halk Kütüphanesi
Memuru
T.K.D. Edirne Şube
Başkanı

Osmanlı İmparatorluğunun 19. asra kadar olan döneminde Edirne çarşı ve hanlar bakımından en zengin ve gelişmiş illerden birisiydi.

Osmanlılarda, padişahların ve diğer devlet büyüklerinin cami yapımına önem vermeleri Edirne'de çok sayıda çarşı yapılmasına neden olmuştur. Çünkü bu çarşılar camilerin inşaattan sonraki giderlerini karşılamak için vakıf olarak yapılmaktaydı. Bu çarşılardan sağlanan gelirlerle camilerin çeşitli giderleri karşılanmaktaydı. Bu çarşıları gezen yabancılar beğenilerini gizlemiyorlardı. Türk gezgini Evliya Çelebi de bu çarşıların güzelliğinden ünlü «Seyahatnamesinde» bahsetmiştir.

GÜNÜMÜZE KADAR GELEN EDİRNE ÇARŞILARI

ALİPAŞA ÇARŞISI

1561 yılında Hersekli Alipaşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Bir söylentiye göre Kırklareli'nde yapılacak bir camiye gelir temin etmek amacıyla yaptırılmıştır. Yapılmasındaki bir maksat da kıymetli eşya satan (altın, gümüş, vb.) ticaret erbabını bir çatı altında toplamak ve bu ticaret erbabının korunmasını sağlamaktır. Kaynakları araştırdığımızda her gece yüz adet bekçinin çarşıyı beklemesi de çarşıdaki satılan eşyanın değerini bize açıkça kanıtlıyor(1). Alipaşa çarşısının bir özelliği de kemerlerinin kırmızı-beyaz taştan yapılmış olmasıdır. Edirne'nin ticari hayatı bakımından yerli yabancı turistlerin akınına uğrayan Alipaşa çarşısında 130 dükkân ve 6 kapı bulunmaktadır.

---

(1) Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt 6, Sf. 11, 12, 13.

Yalnız, günümüzde Alipaşa çarşısında altın ve gümüş gibi kıymetli eşya ticareti yapan dükkânlara çok az rastlanmaktadır. Bugün daha çok değişik ticaret erbabı mevcuttur.

Lady MONTEGÜ (2), Alipaşa çarşısı hakkındaki görüşlerini 18. asırda Edirne'yi ziyaret edip bir süre misafir kalan İngiliz sefirinin hanımı İngiltere'deki dostlarına yazdığı mektuplarda şöyle anlatıyordu: «Çarşının boyu yarım mil, üzeri kubbeli, içi gayet temiz, 360 dükkân var ki, Londra'daki bir borsa gibi satılık olarak teşhir edilmiş gayet kıymetli her çeşit mallarla doludur. Fakat Edirne çarşısının kaldırımı Londra'dakinden daha temiz, işsiz, güçsüz adamlar burada gezmeye, kahve veyahut şerbet içmeye geliyorlar. Bizim tiyatrolarda olduğu gibi buralarda da bağırıyorlar. Bu çarşı Alipaşa tarafından tesis edilmiştir. Onun adını taşıyor fakat fiyatlar pek fazla, çünkü burada hiç fabrika yok.» Günümüzde yerli yabancı turistlerin ilgisini çekmekte önemli ölçüde Edirne'nin ticari hayatına katkıda bulunmaktadır. Halkımızın da alışveriş merkezi haline gelmiştir.

Alipaşa Çarşısının içten görünüşü.

(2) Şark Mektupları, Sf. 78-80.

BEDESTEN ÇARŞISI

Eski camiye gelir temin etmek için Çelebi Mehmet zamanında 1417-1418 tarihleri arasında yaptırılmıştır. 19 kubbesi, 4 kapısı vardır. Osmanlı İmparatorluğunun yükselme devrinde çok hareketli bir alışveriş yeri idi. Çok değerli mücevherler satan dükkânlar bulunuyordu. Evliya Çelebi bedestendeki elmas ve takıların birkaç Mısır hazinesi değerinde olduğunu ve bunları 60 gece bekçisinin koruduğunu yazar. Günümüzde canlı alış veriş merkezlerimizdendir. Şehrimizde bulunan az sayıdaki mermer ustaları bu çarşıda mesleklerini sürdürmektedir.

LADY MONTEGÜ(1) Bedesten çarşısı hakkındaki görüşlerini de şöyle anlatıyor: «Burası sütunlar üzerine inşa olmuş, burada atlar için her çeşit koşum satılıyor. Hepsi de sırmalar ve elmaslarla (mücevher) dolu insan bu çarşıya girerken gözleri kamaşıyor» diyerek çarşının önemini açıkca belirtiyor.

Bedesten Çarşısı.

(1) Şark Mektupları, AE. Sf. 78-80.

ARASTA

III. Murat zamanında Selimiye Camiine gelir sağlamak amacıyla yaptırılmıştır. 225 m. boyunda, 73 kemerli, 4 kapılıdır. Aralıklı uzun süre restorasyonlardan geçmiştir. 124 dükkân mevcuttur. Evliya Çelebi buranın «Kavaflar çarşısı olduğunu yazar. Dua kubbesinde, burada dükkânı olanlar sabahleyin doğru iş yapacaklarına dair dua ettikleri bilinmektedir. Son bir kaç yıldır yeni yeni Edirne'nin ticari hayatında önem kazanmaya başlamıştır. Turistik eşya satan dükkân çoğunluktadır. Bu da Selimiye Camiini ziyarete gelen yerli ve yabancıların alış-veriş ettikleri yerlerdir.

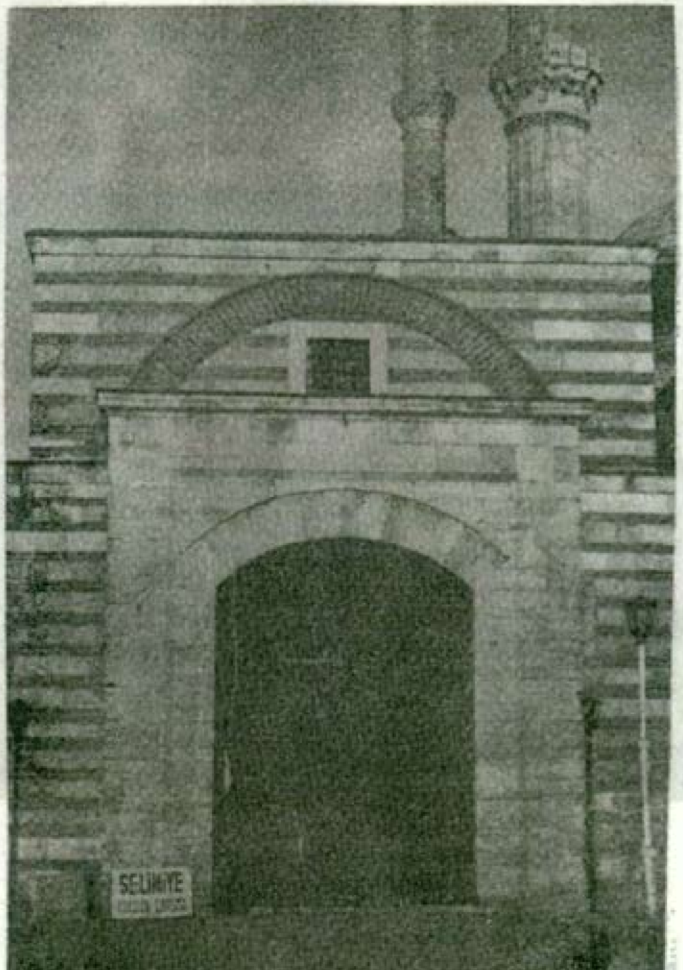

Arasta Çarşısı.

DAR-ÜL EYTAM ÇARŞISI

Abacılar başında bulunan eski Dakik Kapanı yerine 1330/1911 tarihinde yapılmış büyük bir iş hanıdır. İki katlı ve yarı kargir olan iş hanında 80'e yakın iş yeri bulunmaktadır. Burası 1293 (1877/78) Osmanlı-Rus Savaşında öksüz kalan şehid ailelerinin çocuklarına gelir getirmek amacı ile yapılmış olup çarşının başka adı Yeni çarşı olarak halk tarafından söylenmektedir. Halen günümüzde de aynı sayıda iş yerleri vardır.

EVLİYA ÇELEBİ'YE GÖRE EDİRNE ÇARŞI VE PAZARLARI(2)

EDİRNE'NİN ÇARŞI VE PAZARI

Bütün çarşılarında altıbinyediyüz adet dükkânlar vardır. Eskisi, şehir ortasında *(Murad Han Bedestanı)* gayet, mâmur olup kubbeleri mavi kurşun ile örtülüdür. Bütün Osmanlı ülkesinin kıymetli eşyası burada bulunur. Bedestan içinde üçyüz dükkânceli dolap vardır. Her birinde nice hazineler muhafaza edilir ama nakışlı dolap üzerinde :

Hüsnün esbabını hıfzetmekle ey gevher-tab
Oldular didelerim iki kapaklı dolap

Beyti güzel bir yazı ile yazılı idi. Bu iş yerine adam girse altından, kıymetli kumaşları seyretmekten hayran olup öd ve anber kokusundan dimağı kokulanır. Burada nice yüz Mısır hazinesi olduğundan her gece altmış adet bekçileri kandilleri yakarak fecir zamanına dek bekçilik edip dört tarafta olan demir kapıları kaparlar. (Eski Bedesten) Gazi Hüdavendigar'ın binasıdır. Bunda kıymetli eşya yoktur. Zira bir iki kubbesi yıkıldığından içinde hallaçlar çalışır. Dışarısı bit pazarıdır. Yirmi tane kubbesi vardır.

ALİPAŞA ÇARŞISI

Süleyman Han vezirlerinden tabiat ve cömertlik sahibi Alipaşa ve meşhur Mimar Koca Sinan Ağa'nın binasıdır. Doğrusu bunda dahi var kudretini sarfedip «Balıkpazarı» adlı kapı dibinden iğneciler kapısına kadar büyük caddenin iki tarafına koca üstad öyle bir güzel çarşı tarhet-

---

(2) Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt 6, Sf. 11, 12, 13, 14, 15.

miştir ki vasfı mümkün değil... İki başında muazzam kale kapıları gibi kapılar var ki güya her biri Mısır'ın Babünnasır'ıdır. Ama hakikatte Babünnasır'dan kavi kapılardır. Burada her gece yüz adet bekçi beklermiş. Zira burada olan hesapsız mal dikkate muhtaçtır. Bu gönül alıcı çarşı kuzeyden güneye olup bir demir kapıdan diğerine varıncaya kadar tam bin adımdır. Sağ ve solunda üçyüz altmış hapenk dükkânı vardır. Hepsini üstad öyle çırpı ile bina eylemiş ki birbirinden zerre kadar ayrılmaları imkânsızdır. Bunlar sağ ve solunda iki kanat gibi kanat açıp dururlar. Bu çarşının üzerleri hep kisra takı gibi kargir bina olup kurşunludur.

Açılmak için kemerlerin bir demir kapaklı pencereleri vardır. Bekçiler her gece o deliği kaparlar. Burada dahi anka bezirganlar vardır.

Çarşu-yu hüsnü seyrettim seraser Hâce ben
Bir vefâ dükkânı yoktur hep cefâ pazarıdır.

Beyitinden anlaşıldığı gibi gerçi dükkânlarında kıymetli eşyalar çoktur. Fakat gayet pahalıdır. Bu çarşının arkası da Saraçhâne geniş cadde üzerinde olup büyük iş yeridir. Oradan Yeni Bedestan'a bitişik Kuyumcular Pazarı vardır. Attarlar Pazarı dahi doğrusu nice kere bin ilâçların kokusundan seyredenin burnu kokulanır. Uzun çarşı pazarının uzunluğu ikibin adım olup uzun bir caddedir. Sağ ve solunda binlerce sanat erbabı (Elkasibi Habibullah) deyip lokma ve hırka parası endişesine düşmüşlerdir. Zira dünya işi böyle olagelmiştir. İğneciler, Bakırcılar, Balcılar, Demirciler, Pamukçular, Hallaçlar, Ketenciler, Balıkçılar, Boyacılar, Çukacılar, Helvacılar pazarları dahi vardır. Selim Han Camii yakınında Ali Paşa çarşısı gibi iki demir kapılı büyük caddenin sağ ve solunda yüz adet kepenkli dükkânlar olup haffaf civanları seccadelerinde oturarak ellerinde cevganlarıyla «zergerdan pabucu» sersem kimselere verirler. Levendlerde lorta, kurt ağzı, telleli, kubbe rüzgâr, ulu lorta mürâdâne pabuç verirler. Ağalara saray pabucu, düztaban verirler. Akçası az olana forta verirler. Çocuklara orta ayak, sayşı kubâdi, orta lorta verirler. Kadılara yaşmak alaca edik, iç edik, dış edik ve terlik edik verirler. Bu çeşit iş olur. Temiz, gönül açıcı ferah bir binadır. Bütün kubbeleri baştanbaşa mavi gökyüzü gibi gök kurşun ile örtülü mâmur bir yerdir ki Edirne şehrinin yüzüsuyudur. Kırkbir sene seyahatim esnasında bu hâkir bir diyarda benzerine tesadüf etmedim. Temmuz ayında Bağdad mahzenleri gibi buzpare kesilir bir dinlenecek çarşıdır. Bütün erbabı maarif ve kibar âyânın cilvegâhı ve makarrıdır. Sonra ona yakın «Küçük arasta» böyle kargir bina haffafhâne değildir. Ama süslü ve lâtif çarşıdır. Yukarıda zikrolunan çarşılardan herkes esnafıyla birer tarafa olup şeyhleri, nakibleri, yiğit-başıları, ket-

hüdâ ve çavuşları vardır. Bu çarşı ve pazarların dükkânları geçmiş padişahlar zamanında tertip üzere bina edilmekle her dükkânın önünde taş sütunlar üzere kemerler olup şehre süs verir. Eski zamanda bütün çarşıların saçakları kargir olup kurşun ile örtülü imiş. Nice kere yangın olup kurşunu eriyerek hâlâ bu hal üzere boş kalmış süslü çarşılardır. Bunlardan, başka kırkbir yerde nice Sultanî çarşı ve pazarlar olup herkes geçinmek için alış veriş ederler.

Bunlardan şehrin iç ve dışında perişan halde bulunan pazarlar :

Küçük pazar, Saraçhane köprüsü pazarı, Muradiye pazarı, Dakik pazarı, Taşlık pazarı, Beyazıt Han pazarı, Mihal-başı pazarı, Manyas pazarı, Debbaghane çarşısı var.

Debbağhane beşbin kadar ahî evran köçeği genç, serbaz, şahbaz yiğitler çıkar. Katil içlerine, hâkim yanlarına varamaz. Fakat katil dahi onlardan kurtulamayıp tövbe edip debbağlığı öğrenip tam usta olur. Büyük Meriç nehrinin kenarında vâki olmuş büyük iş yeridir. Odun pazarı, Araba pazarı, At pazarı, Koyun pazarı, Sığır pazarı, Çingene pazarı, Katır Hanı pazarı var. Osman oğullarının bütün katar katırları burada durur. Ama fil yokuşundaki fil damı harab olmakla Hindistan padişahının hediye gönderdiği Fil-i Mahmudî ve menkrüsiler Saraçhane köprüsü başında bir viran hamamda dururlar. Eşe kadın pazarı, Kele pazarı, Meyhâne pazarı, Esir pazarı, Avret pazarı malûmumuz olan bunlardır. Burada yankesiciler ve Rumeli levendleri sair haşarat makulesi pek çoktur.

GÜNÜMÜZDE EDİRNE ÇARŞILARI

ÇİLİNGİRLER ÇARŞISI

Balıkpazarı ile Bat pazarının, Saraçlar caddesi ile kesiştiği yerden başlayıp Eski camiye ve Rüstempaşa kervansarayına kadar uzanan çarşıdır. İlk kurulduğu zamanlar çarşıda çilingirlerin çok olması nedeniyle bu adı almıştır. Fakat günümüzde çarşıda en çok bulunan ticaret erbabı soba ve tenekeciler ile nalburlardır. Edirne'nin ticarî hayatında önemli yer tutar.

Çilingirler Çarşısı.

SANAYİ ÇARŞISI

Aynı tür üretimde bulunan sanayi erbablarını bir araya toplaması amacıyla 29 Ekim 1979 tarihinde kurulmuştur. Edirne ilimizin Hacılarezanı mevkiinde 120.000 m^2 bir alan üzerinde 300 iş yeri ve sosyal tesisten oluşmuştur. Özellikle yurt dışında çalışan vatandaşlarımız yaz aylarında izine geldiği dönemlerde çarşı hareketli günlerini yaşamaktadır.

VAKIF İŞHANI

Saraçlar caddesi üzerinde Ali Paşa Çarşısıyla karşılıklı olan bu işhanı Ali Paşa'dan sonra en çok alış veriş yapılan yerlerden birisi olup 2 bölümde hizmete açılmıştır. I. bölüm 1976 yılında hizmete sokulmuştur. Bu bölümde 48 dükkân, 42 bürodan olup toplam 90 dükkân bulunmaktadır. II. bölüm ise 1982 yılında hizmete açılmıştır. Bu bölümde 46 dükkân, 32 büro olup, toplam 78 dükkân vardır. I. ve II. bölümün toplam dükkân sayısı 168'dir. Bu bina Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce Edirne'nin ticari esnafını biraraya toplamak, devlete gelir sağlamak amacıyla yapılmış olup, Edirne'nin sayılı alış veriş merkezlerinden birisidir.

TAHMİS ÇARŞISI

Kelime anlamından da anlaşılacağı gibi bu çarşıda kahve satılan dükkânların olduğu anlaşılmaktadır. Bu çarşı Çilingirlerle Bedesten Çarşısını bağlayan yol üzerindedir. Bugün için burada sadece kereste, demir, çimento gibi inşaat malzemesi satan dükkânlar bulunmaktadır. Buradaki kahve önünde sabahın erken saatinde toplanan işçiler, müteahhitler veya inşaat yapan mal sahipleri tarafından tutularak amele veya usta olarak çalıştırılırlar.

Tahmis Çarşısı.

ÖZDİNÇ PASAJI

1974 yılında Edirne ticaretini geliştirmek ve biraraya toplamak amacıyla Hürriyet Meydanı ile Mumcular Caddesine açılan bir geçit olarak Özdinç Pasajı'nın yapılması düşünülmüş. 1976 yılında faaliyete başlamış olan pasaj bir bodrum, bir zemin, bir asma, iki normal kattan olmak üzere 110 bağımsız işyerinden oluşmuştur. Pasajda 6 konut, 3 salon, 21 büro, 80 dükkân bulunmaktadır. 700 m^2 alana kurulmuş olan bu pasajın 3500 m^2 inşaat sahası bulunmaktadır.

OF PASAJI

Kaleiçi Balıkpazarı caddesinin üzerinde Vali konağına karşıdır. 1976'da inşaatına başlanan pasaj, 1980'de bitmiştir. Alt katında sauna ve fırını olan Of Pasajı 6 kattan oluşmaktadır. Pasaj bölümünde 10 işyeri olan pasajın diğer katları mesken olarak kullanılmaktadır. İki giriş kapısı olan pasajı Hasan Şişoğlu inşaa ettiği için adını memleketi olan OF'tan almıştır.

ALİ TUNCER İŞHANI

Arsa sahibi Ali Tuncer olup, müteahhit İbrahim ÇOKOKUMUŞ tarafından inşası gerçekleşmiştir. 4 kat ve 44 dükkânlı olan işhanı 19.9.1980 tarihinde inşaatına başlanıp, 8.7.1983'te bitmiştir. 2 giriş kapısı vardır. Kapılardan biri Çilingirler Çarşısına, diğeri Sabuni Mahalleye açılmaktadır.

TİCARET VE SANAYİ ODASI PASAJI

1963'te Oda'nın eski binası yerine başlanan Oda binası 1964 yılında bitmiştir. 3 katlı binanın birinci katında 4 dışarı (caddeye) ve 12'si içerde olan pasajı kentin en hareketli pasajlarından biridir. Birinci katta 10 tane değişik işyeri olan binanın ikinci katında Edirne ve Ticaret Odası bulunup, üçüncü katında Yapı ve Kredi Bankası Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır.

ÖZEL İDARE İŞHANI

Saraçlar caddesi üzerinde özel idare arasına yapılan binanın inşaatı 29.1.1975'te başlamış ve 24.4.1978'de açılmıştır. Üç kattan oluşan Özel İdare İşhanında 48 adet değişik işyerleri iş yapmaktadır. Bodrum katında bir düğün salonu ve zemin katında Santral Mensucat Mağazası bulunmaktadır.

KENTTE BULUNAN BAŞKA İŞYERLERİ

1 — Emlak Kredi Pasajı
2 — Esat Paşa İşhanı
3 — Özhisar İşhanı
4 — Veyis İşhanı
5 — Pehlivanlar Pasajı
6 — Kirişçiler İşhanı
7 — İskender İşhanı

EDİRNE'DE SON YÜZYILDA YİTİRİLEN TARİHİ YAPILAR

Oral ONUR
T.K.D. Yönetim Kurulu
Üyesi
Araştırmacı - Yazar

TİMURTAŞ PAŞA CAMİİ

Edirne'yi ve yöresini alan kumandanlar arasında bulunan Timurtaş paşa veya *Kara Timur Taş* Paşa Edirne'nin kurucularından sayılır. Murad Hüdavendigar ve Yıldırım Bayezıd dönemi kumandanı olan Timurtaş Paşa aynı zamanda Rumeli Beylerbeyi olup *Lala Şahin* Paşa öldüğünde cesedini Timurtaş Paşa'ya teslim etmişlerdi. Cami çok değişikliğe uğramış ve 1877-1878 Osmanlı Rus savaşından sonra yıkılmıştır.

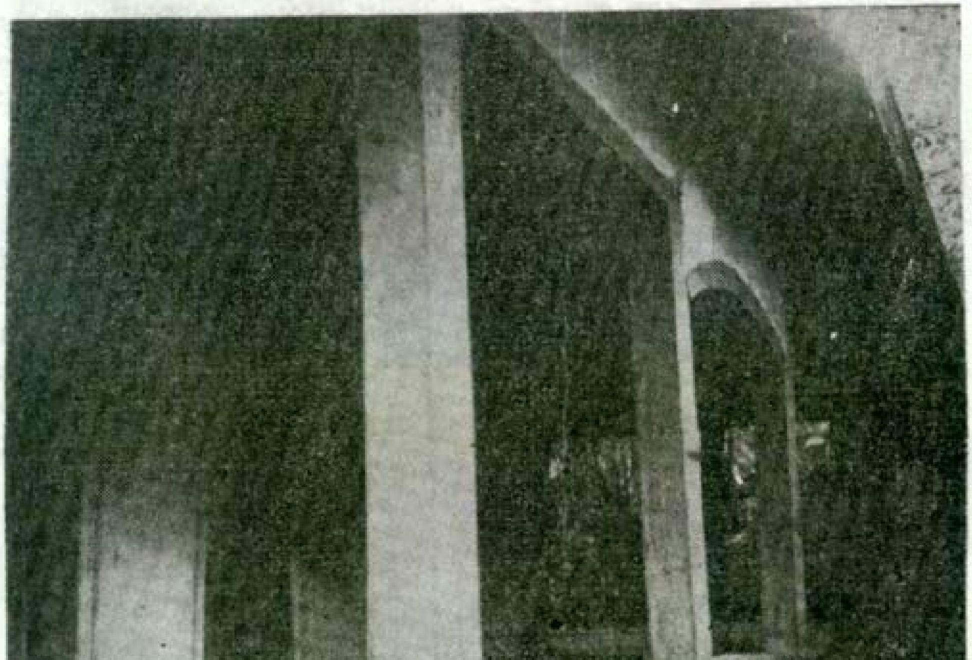

TİMURTAŞ PAŞA CAMİİ
Son Cemaat Yeri

DEVLETŞAH MESCİDİ

Saraçhane semtinde Tunca nehrine yakın şimdiki Bekçe Mahallesinde bulunuyordu.

Caminin kurucusu DEVLET HATUN, bazı tarihçilere göre Çelebi Sultan Mehmed'in annesi ve Germiyanoğlu Süleyman Şahın kızı, bazı tarihçilere göre de Mevlâna Celâleddin Rumi'nin torunu olarak gösterilmektedir.

DEVLETŞAH MESCİDİ
(Arkada Şahabeddin Paşa Köprüsü)

VELED-İ VELİYYÜDDİN CAMİİ

Muradiye'de Gülbahar mahallesinde bulunmaktaydı. Kardeşi Şair Ahmed Paşa olması nedeniyle bu cami ayrıca halk arasında AHMED PAŞA cami olarak tanınır.

Veled-i Veliyyüddin, Edirne kurucuları arasında önemli yer tutar.

MEVLÂNA VELİYYÜDDİN MESCİDİ

Şimdiki Meteoroloji binası ve bahçesinin bulunduğu yerde yapılmış olan bu cami Kaleiçi'nde az sayıda bulunan Türk eserlerinden biridir. (Bu camide Hazret-i Ömer'in Kur'an-ı Kerim'i bulunduğu söylenir).

Mevlâna Veliyyüddin II. Murad'ın Kazaskeridir. Çok okumuş, bilgili bir kişiliği vardı. Günümüzde bulunan Sultan Oteli yapılırken bu caminin çeşmesi de yıkıma uğramış, çeşitli özel ve resmi girişimlerim bir yarar sağlayamamış ve numaraların çeşme taşları kısa bir zaman sonra kaybolmuştur.

Veliyyüddin bin İlyas-ül Hüseyni camisinin adı sonraları değiştirilmiş ve **YAKUT PAŞA** cami olarak halk arasında söylenegelmesi bu mahalleye Yakut Paşa adı verilmesinden ileri gelir. Daha sonraları mahallede Rum Metropoleti yapıldığı mahalleye Metropolit denmiş şimdi ise Mithat Paşa adını almıştır.

Kazasker Veliyyüddin Efendi şair Bursalı Ahmed Pasanın babasıdır.

KALEİÇİNDE
Veliyüddin bin
İlyas-ül-Hüseyni
MESCİDİ
(Yerinde Meteoroloji
binası)
bulunmaktadır.)

HACI İVAZ CAMİİ
H. 835 - M. 1432

Horozlu caddesinde şimdiki Endüstri Meslek Lisesinin bahçesinde idi. Cami kurucusu Hacı İvaz'ın II. Murad'ın veziri veya Mimar Hacı İvaz (Bursa Yeşil Cami mimarı) olduğu ve cami kitâbesinde adı geçen İbrahim Paşa'nın da dönemin önemli paşalarından olduğu sanılır. Bu yöre şimdi Hacı İvaz mahallesi diye tanınmaktadır.

Duvar ve mihrabının çini ile kaplı olduğu ve böyle güzel bir mimariye sahip eserin H. 1330 - M. 1914'te yıktırılarak arsasının Sanayi Mektebi'ne katılmış olduğunu öğreniyoruz.

Cami Kitâbesi

Fİ EYYAMI SULTAN MURAD İBN-İ MUHAMMED HAN ELHACC İBRAHİM İBN-İ HALİL VE ELHACC İVAZ İBN-İ HÜSEYİN. 835

HACI İVAZ CAMİİ

ÇAVUŞ BEY CAMİİ

H. 847 - M. 1444

Horozlu bayırındaydı. (Günümüzde Endüstri Meslek Lisesine giden yol) Bulunduğu yer Vilayet konağının güney yönünde ve şimdi OTO PARK olarak kullanılan alandır.

Caminin kurucusu II. Murad döneminin ileri gelenlerinden Çavuş beydir.

Cami kubbeli ve kesme taştan yapılmıştır. Minarenin gövdesi bilezik üzerine oturtulmuş olup, şerefe altında ikinci bir bilezik bulunmaktadır. O dönemin minarelerinde bu özellik vardır.

Caminin Kitâbesi

EMERE BİNA-İ HAZEL MESCİD İL-MUBAREK
Fİ EYYAMÜSSULTAN MURAD HAN İBN-İ MEHMED
HAN HALLEDE MÜLKE EL MİR ÇAVUŞ
ŞEHR-İ ŞEVVAL SENE SEB'A VE ERBAİNE
VE SEMANEMİE. 847

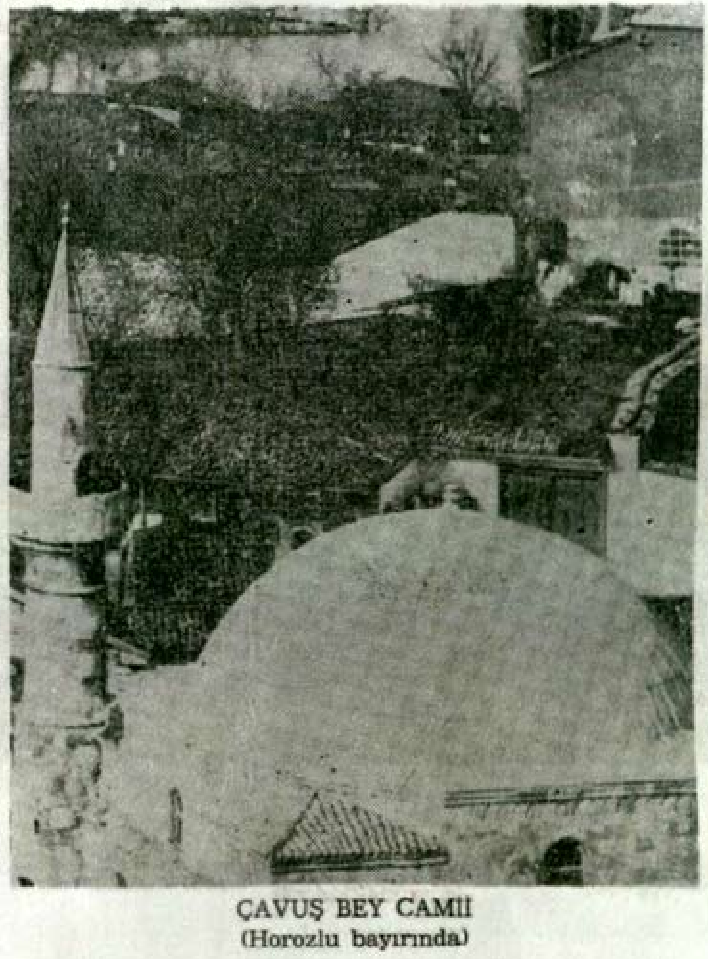

ÇAVUŞ BEY CAMİİ
(Horozlu bayırında)

HACI ALEMÜDDİN CAMİİ
(Fatih Dönemi)

Bugünkü Belediye İşhanı'nın bulunduğu yerde ve Fatih dönemi adamlarından olan Hacı Alemüddin'in bir camisi ve şimdiki Postahane'nin yerinde de bir Hanı ve Medresesi vardı. Bu han sonra Tarakçılar Hanı ve daha sonra da postahane binası olmuş ve yakın zamanda bu eski postahane binası yıktırılarak yeni P.T.T. binası yapılmıştır. Cami yerine ise Belediye İşhanı yapılmıştır.

Alemüddin Camii H. 860 - M. 1455 yılında yapılmıştır. Kurucusunun ünvanı HACI ALEMÜDDİN BİN TUNDAR'dır. Vakfiyesinin tarih bölümü «TARİHİ EVAİL-İ CUMAD-ÜL UHRA 864 (1462)» ve Molla Gürani tarafından tasdik ve mütevellisi Yusuf bin Abdullah olduğu görülmüştür.

HACI ALEMUDDİN CAMİİ
(Yerinde Belediye Hanı bulunmaktadır.)

ZEN-İ İBRAHİM PAŞA CAMİİ
(HONDİ HATUN CAMİİ)

Çandarlı-zade İbrahim Paşa'nın karısı olan Hondi Hatun'un yörede bir de *Kazasker* adı ile anılan bir hamamı da vardı. Her iki yapı Kıyık'ta Atlar Çeşmesi'ndedir. Cami ve yeri 1939'da satılmış ve yeri şimdi boş arsa olarak durmaktadır. Aynı yer *Zen İbrahim Paşa Mahallesi* olarak anılmaktadır.

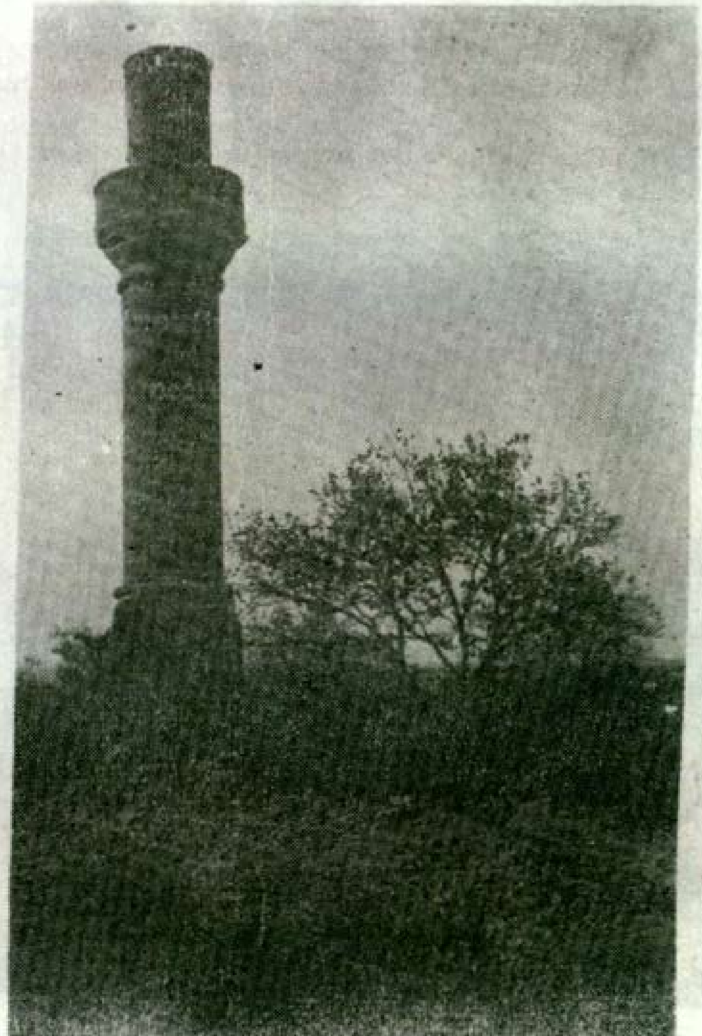

ZEN-İBRAHİM PAŞA
Cami Minaresi
«Hondi Hatun Cami»

ARPACI HACI HAMZA CAMİİ

Süpürgeciler mahallesinde *Tek-göz* köprüsü yöresinde mahallenin kurucularından olan *Arpacı Hamza* veya *Hacı Hamza*'nın bir de mescidi bulunmaktaydı.

Edirne kurucularından sayılan Arpacı Hamza'nın mescidinin 1940 yılında enkazı ve yeri satılmıştır. Hemen yanında *Arpacı Hanı* bulunmaktaydı.

ARPACI HACI HAMZA CAMİİ

SIKÇA MURAD CAMİİ
H. 914 - M. 1508

Saraçhane'ye giderken Defterhane (Eski Hapishane) yanında bulunan caminin kurucusu NOKTACI KASIM EFENDİ'dir.

Edirne tarihçisi Ahmed Bâdi, caminin H. 1040 - M. 1630 yılında depremden oldukça hasar gördüğünü şöyle yazmaktadır: *(Sakfı kubbedir. Sene erbain ve elf (1040) hududunda bir cuma günü selâ ile ezanı cuma beyninde üçü itmedi. Sunra yerine ahşaptan bir sakf (çatı) bina olunmuştur.)*

SIKÇA MURAD CAMİİ

ABDURRAHMAN ÇELEBİ KAZASKER CAMİİ
(Müeyyed-zade)

Edirne'de Kirişhane'de bulunan bir mahalle Amasyalı Müeyyed-zade Abdurrahman Çelebi'nin adını taşımaktadır. H. 907 - M. 1501 yılına kadar Edirne kadılığı yapan Abdurrahman Çelebi bu tarihte Anadolu Kazaskerliğine atanmıştı. H. 922 - M. 1616'da İstanbul'da vefat ederek Eyüb'e gömülmüştür.

ABDURRAHMAN CAMİİ
(1938'deki durumu)

ESMAHAN CAMİİ
(Sultan Selim II Dönemi)

Ağaçpazarı caddesinde bulunan cami, Sultan Selim II'nin kızı Esmahan (İsmihan) Sultan tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır.

Esmahan Sultan, Sokullu Mehmed Paşa'nın karısıdır. Cami depremlerde yıkıldıktan sonra yapısı oldukça değişikliğe uğramış ve en son H. 1308 - M. 1890'da fotoğrafta görüldüğü şekilde (Barok tarzı) onarılmıştır.

Fotoğrafta Esmahan Sultan Camii arka yönünde görülen cami SİTTİ HATUN camisidir. Tophane mahallesinde bulunan cami Şeyhulislam Zembilli Alâüddin Ali Cemali efendinin kızı Sitti Hatun tarafından yaptırılmıştır.

Caminin bulunduğu yer yakın döneme kadar ATPAZARI olarak bilinmektedir.

ESMAHAN SULTAN CAMİİ
(Arkada Atpazarında Sitti Hatun Camii)

FİRUZ AĞA CAMİİ
H. 850 - M. 1446

Kaleiçi'nde bulunan ikinci Türk eseri olan bu cami Aya Nikola Mahallesi'nde (sonradan Hace-i Siyahî Mahallesi) Firuz Çeşmesi yanında tek minareli bir camidir. Kurucusu H. 850 tarihinde vefat ederek Zindanaltı Tatarhanî Mezarlığı'nda Germe Kapı Cadd. Sadık Baba kabri yanına gömülmüştür.

Caminin yeri Kaleiçi'ndeki İstiklâl İlkokulu bahçesinin bulunduğu yere rastlar. Sonraları cami yanına Edirne Şer'i Mahkeme binası yapılmıştır. Şimdi dahi İstiklâl okulunun yanındaki sokağın adı Mahkeme Bahçe sokak, onun yanındaki sokak ise Firuz Ağa Cami sokak diye anılmaktadır.

Firuz Ağa II. Murad dönemi Saray ağalarından biridir. Karısı Mihrinigar Hatun'un Edirne Süleymaniye Küçükpazar semtinde hem mahallesi (Zenn-i Firuz Mahallesi) ve mescidi (Zenn-i Firuz Mescidi ve sokağı) vardır.

Kaleiçinde Şer'iyye Mahkeme
binası ve FİRUZ AĞA CAMİİ
Arka yan tarafta Firuz Ağa Mescidi görülüyor.
(Yıldırım Bayezıd Emirlerinden.) İstiklal Okulunun
yanındaki sokağın adı şimdi dahi
Firuz Ağa Sokağıdır.

FENARÎ HACI AHMED CAMİİ
(Vakteyn Mescidi) (1)

Saraçlar caddesi üzerinde Bitpazarı'nda Tahtakale Hamamı yanındadır. Cami kurucusu aynı hamamın mutasarrıfı Fenarî Hacı Ahmed Efendi'dir.

Caminin yerinde çok eskiden II. Murad döneminde ufak bir mescid vardı. Hacı Ahmed bu camiyi yıkarak yeni bir cami yaptı. H. 1265 - M. 1845 tarihinde cami inşası bitmiş açılış günü camide yangın çıkarak cami yeniden aynı kişi tarafından yaptırılmış ve camiye bir de minare ilâve edilmiştir. Kısa bir dönem sonra cami tekrar yangın geçirmiş ve H. 1275 - M. 1858 yılında üçüncü defa yine hacı Ahmed tarafından yapılmıştır.

TAHTAKALE HAMAMI ve
Fenarî Hacı Ahmed Camii

(1) Günün sabah, akşam ve yatsı namazlarında açık olan camilere VAKTEYN adı verilmektedir.

H. 1295 - M. 1878'de Edirne'de meydana gelen bir fırtınada minarenin ahşap külâhı yıkılmış ve Hacı Ahmed'in damadı Hacı Salim Efendi tarafından onarılmıştır. Bu kere külâh Selçuk tarzı taştan ve soğan boğumlu olarak yapılmıştır.

Fenari Hacı Ahmed hacılığa gittiğinde Mekke'de vefat ederek orada gömülmüştür.

SEMİZ ALİ PAŞA CAMİİ
H. 976 - M. 1568

Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Semiz Ali Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırdığı kapalı çarşı camisidir. Çarşının güney kapısı yönünde Direk Çarşısında bir de cami yaptırılmış, fakat 1878 Osmanlı - Rus savaşından sonra cami ortadan kaldırılmıştır. Yerinde dükkânlar vardır.

Arka plânda Tamburacılar Cami görülmektedir.

SEMİZ ALİ PAŞA CAMİİ
(Direkler Çarşısında)
(Arkada Tamburacılar Camii)

SİVRİHİSARI (SİVRİHİSARLU) MESCİDİ

Horozlu bayırı ile Ağaçpazarı arasında bulunan mescid ve yöresi *sivrihisari* veya *sivrihisarlu* adı ile anılmaktadır. H. 1018 - M. 1609 yılında vakfın adı *Mahalle-i zincirli kuyu mescidi* ile anılmakta ve aynı mahallede *İbrahim Paşa* ve *Selçuk Hatun* vakfına ait mülkleri bulunmaktadır.

Mescidin şimdi minaresi harap bir halde Endüstri Meslek Lisesinin batı yönünde durmaktadır. (Bak. EDİRNE MİNARELERİ kitabına).

SİVRİ HİSARİ CAMİİ
(Endüstri Meslek Lisesi batısında)

HIDIRAĞA CAMİİ
(Hızır Ağa bin Hüseyin)

Cami, Kilerci Yakup mahallesinde ve Kıyık yolu üzerinde Halk Eğitim Merkezi'nin karşısındadır. Caminin Vakfiyesi Fatih dönemine aittir. Hıdırağa kendi mahallesinde bir hamam ile beş odayı bu camiye vakfetmiştir.

Cami, 1878 savaşından sonra harap olmuş ve 1886'da onarım görmüş ve Cumhuriyet döneminde de 1975 yıllarında yapılan onarımı yarım kalmış, hazinesinde bulunan mezar taşları Edirne Müzesine kaldırılmıştır.

HIDIRAĞA CAMİİ
(Halk Eğitim Merkezi karşısında)

ARSLANZADE SEBİLİ

Edirne'de su gereksinimi en ufak sokak ve semtlere kadar götürülmüştü. Kentin içinde irili ufaklı çeşmeler, sebiller ve su terazileri *EDİRNE SU KÜLTÜRÜNÜN* en önemli ögeleri idi. Bu eserlerden zamanımızda pek azı kalmış ve çoğu bilinçsizce yıktırılmıştır. Bu yıktırılan sebillerden bir tanesi de Eski Cami Çömlekçiler Kapısı karşısında ve Arslanzade Mezarlığı köşesinde bulunan Sebil idi. Şimdi burada Belediye tarafından yaptırılan 16 dükkânlı bir çarşı vardır ve benim özel girişimlerimle çarşının köşesine bu sebili anımsatan bir çeşme yapılmıştır

ARSLANZADE SEBİLİ
(Eski Cami Çömlekçiler Kapısı karşısında)
(Şimdi, Belediye dükkânları var)

ZAĞNOS PAŞA (SUBAŞI) CAMİİ

Bugünkü Vilayet binası avlusunda kubbeli bir cami idi. Cami yakın zamana kadar *Kızıl Minare Mescidi* diye anılmaktaydı.

Zağnos Mehmed Paşa Fatih Mehmed'in tahta geçişi ve II'nci Murad'ın tahttan çekilişinde önemli rol oynamış bir vezirdi. Kendisi o dönem Edirne'de Subaşı (Kumandan-binbaşı) olarak vazife görmekte iken kendi adına bir mescid ve mahalle kurmuştu.

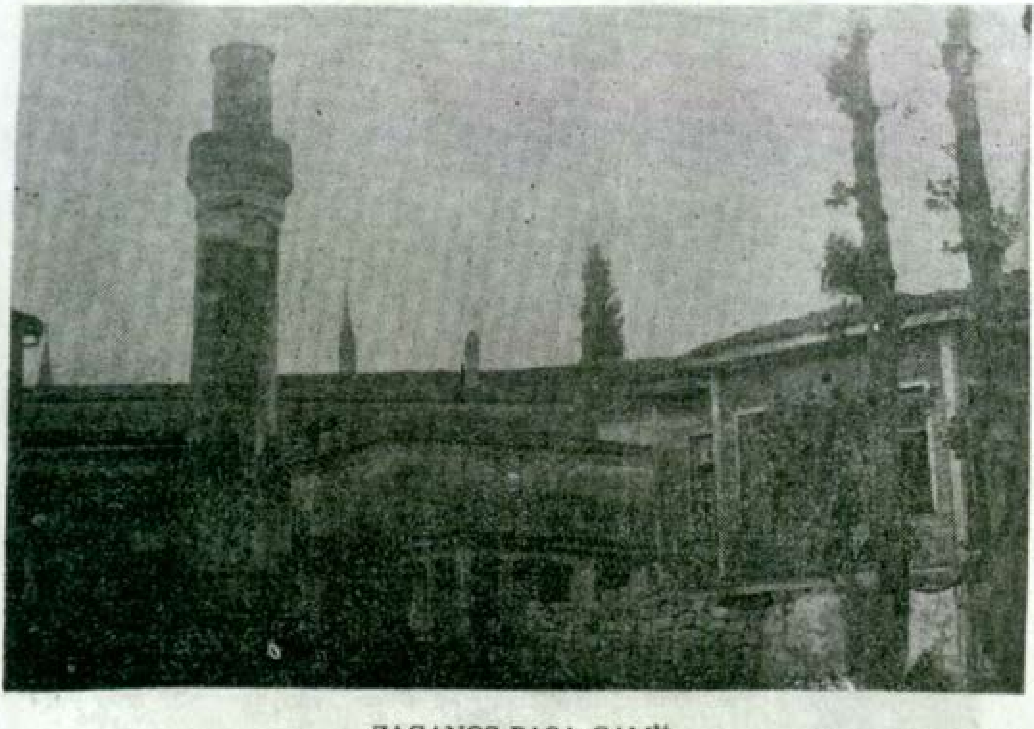

ZAGANOS PAŞA CAMİİ
«Kızıl Minare Mescidi»
«Zaganos Subaşı Mescidi»

VİZE ÇELEBİ CAMİİ
(İki Lüleli Camii)

Edirne'nin Kirişhane yöresinde bir mescidi ve mahallenin kurucusu olan *Vizeli Çelebi-oğlu* veya *Vizeli Hamza Çelebi* edebiyatımızda Edirneli Şair *Hayâli bey* olarak ünlüdür.

Hayâli beyin şu sözü çok ünlüdür:

ŞİİR

Mahbub olur ki hattı gelir bin civan değer
Geçmiş zaman olur ki Hayali cihan değer

Şu sözünü dahi çoğumuz bilmektedir :

Cihannâra cihan içindedir, arayı bilmezler
O mâhiler ki derya içredir, deryayı bilmezler.

Edirne Selimiye kütüphanesinde DİVAN HAYALİ (22 SLM. 2102) No.'da kayıtlıdır. Divan şiirine yeni buluşlar ve temalarla ata sözlerine bir renk ve ses getirmiştir.

Cami haziresinde iki mezar vardır. Biri bu Hayali beye ait, öteki Mehmed bey (Ozan İnce Hayali) ne aittir.

İKİ LÜLELİ CAMİİ
«Şair Hayali Vize Çelebi Türbe ve Camisi»

MAHMUDİYE CAMİİ
(Altı Yol, Üstü Cami)

II. Mahmud tarafından yaptırılan *Asakir-i Mansure-i Muhammediye* kışlasının bahçesindeydi. Burası şimdi kapalı cezaevi olarak kullanılmakta fakat cami yıktırılmıştır.

Edirne'de *Üstü Cami, Altı Yol* denen cami budur. Cami altından yol geçmekteydi. Caminin minaresi Kapalı Cezaevi bahçesinde kalıntı olarak durmaktadır.

Bu cami inşasında kullanılan yapı taşları ve malzemeleri IV. Murad'ın yaptırdığı Saray'ın yıldırım nedeniyle yanmasından sonra kalan malzemesi ile yaptırılmıştır.

Balkan savaşında Edirne'yi işgal eden Bulgar askerleri tarafından ateşlenerek yakılmıştır. (Geniş bilgi için EDİRNE MİNARELERİ - Oral Onur kitabına bakınız.)

RÜSTEMPAŞA HANI MESCİDİ

Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri Rüstem Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan hanın avlusunda şadırvanın üzerinde bulunan Mescid halk arasında *Altı Şadırvan, Üstü Cami* diye anılırdı.

Mescid 1877 - 1878 Osmanlı - Rus savaşında yıktırılmıştır.

Rüstem Paşa Hanı Şadırvanlı Mescidi

ABDÜLMECİD KÖPRÜSÜ
(Meriç Köprüsü), (Yeni Köprü), (İkinci Köprü), (Dış Köprü), (Yılanlı Köprü)
H. 1263 - M. 1847

II. Mahmud döneminde başlatılan ve Abdülmecid tarafından yapımı tamamlanan köprünün yerinde ahşap bir köprü bulunuyordu.

Köprünün tarih köşkü mermer ve barok tarzında yapılmış olup, üzerinde Abdülmecid'in madeni bir sorgucu bulunuyordu.

Tarih köşkü üzerindeki kitâbe Yunan işgalinde tahrip edilmiş ve 1966 yılında EDİRNE ANITLARI KORUMA DERNEĞİ tarafından hattat Uğur Derman'a yazdırılarak tekrar yerine konmuştur.

KİTÂBE

Esas-endâz-ı dünyâni kerem Abdülmecid Hanın
İmar-ı mülkünün üstâd-ı adli oldu mimarı
Oialıdan münhel cezbü mekârim oy şehin ahdi
Seza mânend derya dehre kılsa lütf-i câri
O Şahinşedir elhak faiz-ül hayrat âlemde
Sezadır kılsa âbâdan mülkü böyle âsârı
Edirne beldesi enharı üzre hayr-i şâhane
Garik-i cûy-i ihsan eyledi etraf ü aktârı
Gelip geçerken halk-ı memleket bu cisr-i saniden
Duasaz dü-bâlâ kıldılar evrâd ü ezkârı
Meriç ü Arda nehri tâ-revan oldukça bu sudan
O şahin mülkünün feyz-i ilâhi ola enharı
Bu tâk-ı cisri tersi'i etti Ziver işbu tarihin
Bu âli cisri oldu hayr-ı sani'i cihân-dârı

Köprünün Edirne yönündeki ilk kemeri 1988 yılının Aralık ayında çatlamış ve kemer üzerine çelik hatıl atılarak daha fazla tahrip olması önlemi alınmıştır.

TOPHANE SU TERAZİSİ
(Mimar Sinan Dönemi)

Mimar Sinan döneminde Edirne'ye 30 km uzaktan getirilen su, kentin içinde iki su taksim yerinden dağıtılıyordu. Taşlık Su Maksiminden sonra Edirne Saraylarına doğru akıtılan su, ilk önce Tophane Bayırı Su terazisine geliyor, buradan Zehrimar Su terazisine gönderilerek Edirne Saray ve Selimiye Camisine doğru akıtılıyordu.

Bu ve Zehrimar su terazileri 15 yıl önce dönemin Belediye Başkanı tarafından yıktırılmıştır.

URAL ONUR
KÜTÜPHANE

Tophane Bayırında Mimar Sinan Su Terazisi
(Ön planda Rıfat Osman tarafından
projesi yapılan Alman Çeşmesi)

SAAT KULESİ

Edirne Saat Kulesi; Edirne Kalesi'nin *Makedonya* burcunun üzerine Vali Hacı İzzet Paşa döneminde H. 1303 - M. 1886'da ahşap olarak yapılmıştır. Üzerindeki Kitâbe şöyledir :

Muhyi-i Mülk-ü milel hazret-i Sultan Hamid
Kim Hüda kılmada zâtın nice hayre alet
İşte bu hayrı da vali Hacı İzzet Paşa verdi
Tesise delaletle bu şehre ziyned yazdı
İhmamına hafız Güheri bir tarih verdi
Bu şehre şeref Kulede elhâk saat.
1303

Bizans Burcu üzerine yapılan Saat Kulesi

BÜYÜK SU TERAZİSİ
(Hamidiye Çeşmesi)

1903 yılında kentin Kaleiçi büyük bir yangın geçirdikten sonra 1905 yılından sonra burası yeni imar planına göre tekrar imara başlanmıştı. Kaleiçi'nin su gereksinimi ise yeni yapılan su terazileri ile giderilmişti. Su terazilerinin en büyüğü Balıkpazarı ve Arifiye caddelerinin kesiştiği yerde bulunuyordu. Bu terazi ne yazık ki 30 yıl önce Belediyece yıktırıldı.

Kaleiçinde Büyük Su Terazisi
(Hamidiye Çeşmesi)

DAYE HATUN CAMİİ
(ÜMMÜ GÜLSÜM HATUN)

Fatih Sultan Mehmed'in sütannesi olan Daye Hatun veya Taya Hand Hatun kendi adına Gülbahar mahallesinde bir camisi bulunmaktadır.

Daye Hatun'un İstanbul'da Tarakçılar'da bir cami, Timur-Kapı'da bir mescidi bulunmaktadır. Öldüğünde bu mescide gömülmüştür.

Fatih Mehmed'in Süt Annesi
DAYE HATUN Camisinin kıble duvarı

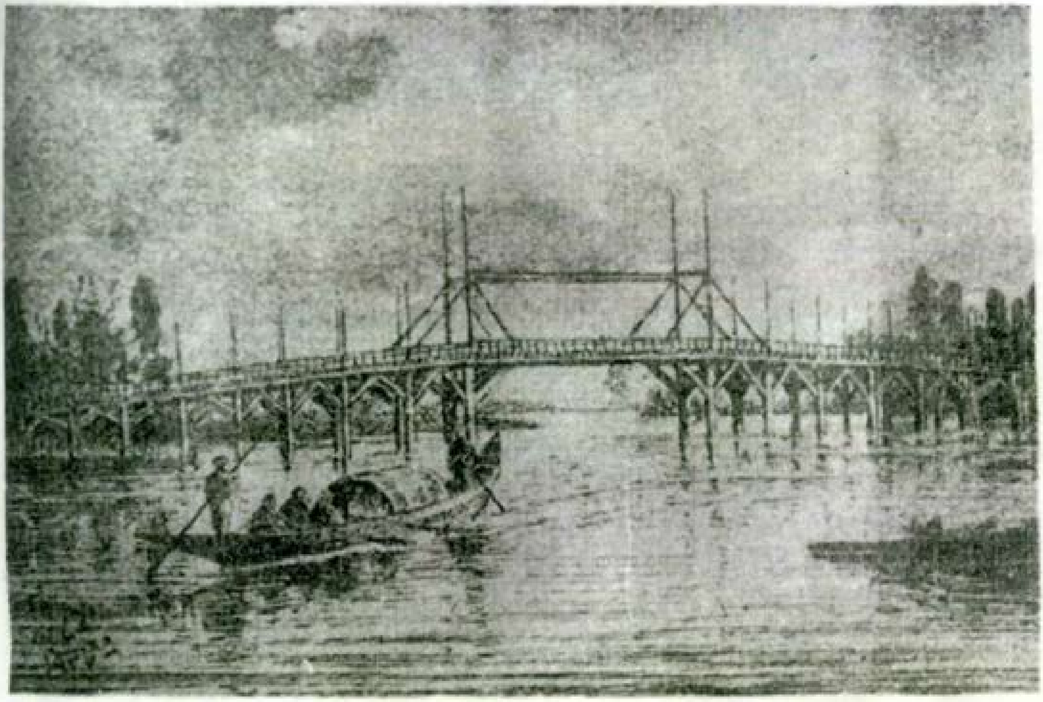

Abdülmecit köprüsünün ahşap görüntüsü.

Abdülmecid Köprüsünün taş görüntüsü.

Trakya Universitesi Merkez Kutuphanesi
* 0 1 1 3 5 5 0 *
Trakya Universitesi Merkez Kutuphanesi
* 0 1 1 3 5 5 0 *